

MLUVNICA

JAZYKA SLOVENSKÉHO

SLOŽIL

MARTIN HATTALA.

Ant. Brezová
D. Hubinský 1864
Star. Hattala
876.

PEŠŤ, 1864.

NAKLAD VILÉMA LAUFFERA.

Úvod.

§. 1. Súc obdarení duchom, môžeme si nelen o známych než i o neznámych nám vecach všeličo a rozmanite myslieť.

Tak na pr. o dome svojom otcovskom môžeme si myslieť, že je nový lebo starý, pevný lebo slabý atd. Nie-li nás doma, neveríme, čo sa tam robí. Môžeme si však i o tom všeličo myslieť, na pr. o otcovi, že sedí, že pracuje atd.

To, čeho sme sa o známych abo neznámych nám vecach domysleli čili výkon ducha mysliaceho je myšlienka.

Domyslíme-li sa na pr. o dome nektorom, že je nový, máme o ňom túto myšlienku na ume: dom je nový.

§. 2. V každej myšlienke, choť sa ona i naskrze nerozdielnym celkom byť zdá, dajú sa preca dosti jasne tri podstatné čiastky rozoznať a síce:

- 1) podmet čili ten pochop, o ktorom myslíme;
- 2) prísudok čili to, čo si o podmete myslíme;
- 3) vzťah čili to, jako spojujeme v mysli prísudok s podmetom. Vzťah sa preto isponou dobre nazýva.

Tak na pr. v myšlienke „dom je nový“ pochop domu je podmet preto že si o tom myslíme, že je nový; v pochope novosti zase záleží prísudok preto, že si to myslíme o dome čo podmete; vo spojení prísudku „nový“ s podmetom „dom“ konečne v jedon myšlienkový celok väzí spona.

V podmete a prísudku záleží látka a vo vzťahu čili spone podoba myšlienky.

§. 3. Myšlienky vyjavujeme obyčajne mluvením, riedšej posuňkovaním, písaním a tlačéním.

Mluviť znamená vyslovovať myšlienky (Srov. §. 12).

Ale zvierata nemôžu hlasov svojich spojovať v sylaby ani sylab v slova jako ľudia, t. j. nemôžu hlasov svojich článkovať. Hlasy lebo lepšej zvuky ich sú tedy nečlánkované, ľudské naopak článkované.

Mluviť dľa toho znamená myšlienky článkovanými hlasmi oznamovať (§. 3) a slyšiteľná veta je myšlienka oznámená článkovanými hlasmi (§. 4).

Zvierata nerozumné preto, že zvukov svojich nečlánkujú, dobre nazývame i nemou tvárou.

§. 13. Nekoľko zvukom zvieracím podobných slov je v každom jazyku a nazývajú sa citoslovami preto, že nimi podobne nemej tvári najčastej rozličné city mimovoľne dávame na javo, jako na pr. bolesť alebo žalosť, keď vzdýchame: *ach* alebo *ó*; podivenie, keď zvolávame: *aj*, *ej*, *hľa*; radosť, keď vykrikujeme: *hej*, *hoj* atd. Krome tých máme ešte i takých citoslov dakoľko, ktorými zvuky v prírode slyšiteľné napodobujeme, jako smiech, keď riekame: *hahaha*; buchot padnutím nečoho vzniklý, keď vykrikujeme *bác*, rachot vystrelením spôsobený, keď zvolávame *pať* atd.

Citoslova zovú sa ináč i medzislovcami preto, že ich často buď o sebe buď i s inými slovami vkladáme do viet, jako na pr. keď riekame: daj mi, ó človeče, pokoj! miesto tejto vety: ó človeče, daj mi pokoj! (§. 295).

Citoslova nazývajú sa slovami len natoľko dobre, nakoľko sú tiež článkované jako ostatných osem častok reči. Významom svojím naopak nezasluhujú slovami byť menované preto, že sa netýkajú myslenia než cítenia.

Kto ku pr. vzdychne *ach*, ten len to dá na javo, že cíti nečo takého, čo mimovoľného vzdychnutia príčinou býva. Vzdýcha-li preto, že ho hlava bolí, a chce-li sa uvedomiť o svojej bolesti, musí si o nej pomyslieť. Chce-li potom ešte myšlienku svoju i iným oznámiť, musí riecť slovami k vyjavovaniu myšlienok ustanovenými asi takto: hlava má bolí.

Citoslova sú tedy poslednia a najchatrnejšia čiastka reči.

§. 14. Ostatných osem častok reči delíme ešte dľa významu ich (§. 7) na materialné a formálne.

Prvá časť.

Nauka o hláskach.

Písmo a pravopis.

§. 20. Že Slovania i za pohanstva svojego znali jakosi písať або aspon dosti spôsobne nahradzovať písmo, o tom máme viacej spoľahlivých, choť i nedostí jasných svedectví. Obracajúc sa na vieru kresťanskú, počali bez zladu a skladu písať latinskou a gréckou abecedou, pokiaľ im sv. Cyril neustrojil okolo r. 860 osobitej. Väčšmi nedá sa čas blahoslaveného skutku toho určiť. Ani toho neznáme posiaľ s istotou, ktorá zo dvoch azbuk slovanských pochádza vlastne od sv. Cyrila; ta-li totižto, ktorá sa po ňom od nepamäti cyrilskou nazýva a od gréckej IX stoločia len tými písmenami sa liší, ktoré majú označovať hlásky osobite slovanské; či glagolská, ktorá sa väčšinou svojich písmen od všetkých posiaľ známych abeced podstatne rozoznáva. Tej potrebujú za našich čias už len tí Chrvati, ktorí zväčša u mora jaderského a na ostrovoch jeho bývajúci služby božie posiaľ odhávajú jazykom slovanským a obradom rímskym. Cyrilica naopak je v obyčaji podnes u značnej väčšiny Slovanov, menovite u Rusov, Srbov a Bulharov gréckeho obradu sjednotených i nesjednotených čili pravoslávnych.

Predkovia naši s Čechami a Moravanmi písali cyrilicou a glagolicou len potuď, pokiaľ služby božie odhávali slovansky, čo po smrti sv. Metoda čili po r. 885 netrvalo dlho. S latinskými službami božími ujala sa u nás, v Čechách a na Morave i abeceda latinská, a síce hlavne vo dvojakej podobe: v prvot-

prispeli Beneš Optat, Petor Gzel, Václav Filomates a Ján Blahoslav, prví značnejší gramatikári československí XVI stoletia a pôvodcovia českobratrorskej biblie, preloženej a vydanej v Kraliciach na Morave r. 1579—1593. Tej obyčajne kralickou menovanej držia sa podnes slovenskí Evangelíci a. v.

§. 22. Pravopis kralický, ináč i českobratorským menovaný teprva na konci minulého stoletia počali i Česi s Moravy i Slováci značnejšej meniť. Oni odchýlili sa od neho hlavne:

- 1) zanedbaním rozdielu medzi tvrdým a mäkkým *l*,
- 2) vyobcovaním písmen *y* a *ý* po každom *c* a po *s* i z tam, kde obdoba kaže písať *i* a *í*, na pr. *moci* a *moci* m. *mocy* a *mocy*; *tisíc* a *zima* m. *tisýc* a *zýmá*;
- 3) zamenením nemeckého *v* na počiatku slov domácim *u*, čím sa *w*, primerané nemeckému *w* docela zbytočným stalo;
- 4) prijatím *j* m. *g* a *i* m. *j*: její m. gegj, pijí m. pigj; potom *j* m. *y* v predpone superlativu a v rozkazovacom spôsobe: nejlepší, dej m. neylepšj, deý; konečne *i* m. *y* v spojkách, primeranej lat. etiam, nem. auch atď.
- 5) prijatím *ou* a na počiatku slov *i* *ú* m. *au*.

Zmeny ty ujaly sa jedna po druhej vôbec tým poriadkom, ktorým sú práve vytknuté. Najprvej zanikol v písomnej češtine rozdiel medzi *l* a *l'* (§. 95, 2). Druhú a tretiu zmenu, ktorá sa so štvrtou právom i opravou znamenitou nazvať môže, navrhol Jozef Dobrovský r. 1809; ku štvrtej priznala sa Matica česká r. 1842 a nedlho potom i ku piatej, nedbajúc u tej ani na Slovákov ani na väčšinu Moravanov, ktorí so starými Čechy lásku *u* stále a dôsledne dlžia len v *ú* (§. 33, 4).

§. 23. Slováci najmä katolícki dľa toho, čo už v predmluve obšírnejšej rečeno, odo dajna viacej od spisovnej češtiny samej než od pravopisu jej bočili, zamenujú čím ďalej tým častej otrelé tvary jej zachovalejšími slovenskými. Výslovne však spustili sa jej teprva r. 1787 pôsobením Antonia Bernoláka. Ten i jazyk i pravopis pre Slovákov tak ustrojil, že v nich ani stopy filologickej kritiky, ktorú stále na jazyku

nemé

polosamohlásky

složené

a) vanuté:

temné: *k, t, p**ch, f, — s**ť, c, ě, š;*jasné: *g, d, b**h, v, j, z**d, dz, dž, ž,*

b) plynné:

*n, ň, l, r**ň, l, ř.*

§. 40. Podľa mluvidla delíme spoluhlásky a samohlásky

1) na hrdelné: *k, g, ch, h*2) podnebné: *j*3) jazyčné, a to a) tvrdé: *l, n, r*b) mäkké: *l, ň, ř*

4) zubné,

a to a) tvrdé: *t, d, s, z*b) mäkké: *t, d, š, ž, c, ě, dz, dž*5) perné: *p, b, v, f, m*

<i>a</i>	{	<i>e, ě</i>
<i>i, ě, ä, u*</i>		
<i>l, r</i>	{	<i>o</i>
	{	<i>a*</i>
<i>u</i>	{	<i>y</i>

Poznámka 1. Že samohlásky hviezdičkou poznačené len v starej bulharčine, ř len v češtine, ě konečne v oboch prichádza, to z náuky predchošej už dostatočne vysvitá.

Pozn. 2. *m* a *n* zovú sa ináč i nosovými spoluhláskami; *c, ě, s, š, z, ž, dz* a *dž* zase sykavými alebo sykavkami.

Premeny hlások.

A) Samohlások a to:

1) Prehlasovanie.

§. 41. Prehlasovaním menujeme menenie nepodnebných samohlások *a, o, u, ú (ou)* a *y* v podnebné, a to: *a* a *o* v *e, u* v *i, ú* v *í* a *y* v *e*.

Príčina jeho väzí v predchádzajúcich alebo nasledujúcich podnebných samohláskach, potom v *j* a v iných mäkkých, podnebných živelných bytné v sebe obsahujúcich spoluhláskach: *c, ě, š, ž, d, t, ň, ř, l* a *dz*, napr. češ. duš-o m. slovy. duš-a a duš-o, duš-i a duš-í m. duš-u a duš-ou; hejno, volej, vzeti m. hajno, volaj, vzatie.

Podľa toho rozoznávame dvojaké prehlasovanie: 1) postupné, kde príčina jeho predchádza, jako v šíj-e m. šíj-a; 2) zpiatočné, kde príčina jeho nasleduje: hej-no m. haj-no.

5) Zmeny samo- a spolu-hlások spoločné.

§. 68. Tyto sú nasledujúce:

1) Vymieňanie, ktorým u samohlások menujeme zameňovanie jedných druhými, stávajúce sa z neznámych posiaľ príčin, jako na pr. v čes. beran m. slov. baran; u spoluhlások zase zameňovanie jednej druhou tohože stroja, jako na pr. v čes. hrbet m. slov. chrbiet i chrbát.

2) Prestrojovanie čili menenie samohlások na spoluhlásky a naopak, na pr. krve m. kru-e, boj m. boi, dau m. dal; a prechádzanie spoluhlások z jedného stroja v druhý, na pr. pernic v hrdelnice abo naopak, jako v čes. krepelice m. slov. a stčes. prepelica.

3) Prisúvanie čili vkladanie samohlások i spoluhlások. Podľa mesta, kde sa deje, nazýva sa trojako: na počiatku slov predsuvkou, na pr. o-brvy m. brvy, rmútiť sa m. mútiť sa; vo sriedku slov vsuvkou: klád-o-l m. čes. kladl, středa m. slov. sreda; v koncovkách zasuvkou: že-f m. slov. že ti. Podľa účinku svojeho na význam slov je prisúvanie dvojaké: a) zvukové (fonetické), ktoré významu slov nemeniac, základom je buď rozličných nárečí buď podrečí tohože jazyka, na pr. niesol m. čes. nesl, moždiř m. slov. možiar; často však i v jednom a tomže nárečí jeden tvar vedľa druhého prichádza, jako hrda a rdza; b) významné (dynamické), ktorým sa význam slov viac abo menej mení, na pr. v pojiť proti piť, baviť proti býť, trhať proti fahať a i.

4) Vysúvanie čili vyhadzovanie hlások prvotne ku podstate slov patriacich. To na počiatku slov nazýva sa osuvkou: hra m. a v. i-hra, dovec m. vdovec; vo sriedku vsuvkou: lnouti m. slov. lipnúť, na konci odsuvkou: viac, čes. víc m. viacej, více; ja, čes. já m. stčes. jáz.

5) Prešmykovanie čili prenášanie hlások z prvotného a prirodzeného im miesta na iné, jako v čes. pro-vaz m. slov. a stčes. po-vraz, v habr m. hrab, kvasiř m. kavsif a i.

O prestrojovaní, významnom prisúvaní a prešmykovaní samohlások bola už väčším dielom u stupňovania ich (§. 49)

2) také, čo sa len mluvidlu istého národa protivia, jako na pr. hore spománuté *lb*, *rm*, *dt* a *tl* nám Čechoslovanom.

Premeny skupenin tých osobitými, oných všeobec-
nými nazývame.

a) Všeobecné premeny spoluhlások.

Neuplné spodobovanie.

§. 80. Prvá táto zmena spoluhlások riadi sa nasledujúcim
zákonom: pred temnými spoluhláskami a na konci
slov môžu len temné, pred jasnými len jasné
stať. Podľa toho

1) jasné: *v*, *b*, *d*, *dž*, *z*, *ž*, *dz*, *dž*, *g*, *h*
pred temnými: *f*, *p*, *t*, *ť*, *s*, *š*, *c*, *č*, *k*, *ch*
prechádzajú v primerané sebe temné: *v* do *f*, *b* do *p*, *d*
do *t* atd.

Tak na pr. včera, obchod, obsah, sladký, pod kostolom, ľahký,
mladší, nižší, vádzka, schôdzka a pod. vyslovujú sa jako: fčera, oychod,
opsah, slatký, pot kostolom, ľachký, mlatší, nižší, vácka a schôcka.

2) Temné pred jasnými menia sa v odpovedajúce sebe
jasné čili *f* vo *v*, *p* v *b*, *t* v *d* atd. Dľa čeho na pr. mo-
dlitba, prosba, kdo, kde a podobné znejú jako: modlitba,
prozba, gdo, gde. Krome toho predložky *k* a *s* nelen
pred jasnými než i pred plynnými *l*, *m*, *n*, *r* a pred samo-
hláskami prechádzajú v *g* a *z*, na pr. k ľudu, k mestu, k no-
hám, k otcovi, s láskou, s mečom, s rukávom, s ovsom a i.
znejú: g ľudu, g mestu, g nohám, g otcovi, z láskou, z me-
čom, z rukávom, z ovsom. Pred *n* zájmen osobných však
k i *s* zostávajú bez premeny: k nám, k nim, s nami, s nimi;
z naopak mení sa v *s*, na pr. z nás, z neho, z nich a pod.
znejú: s nás, s neho, s nich.

3) Na konci slov jasné ponášajú sa na temné, na pr.
Boh, kníh, nôž, dub a pod. znejú skoro zcela tak jako: Boch,
kních, nôš, dup.

Hláska *v* na konci slov i sylab však znie u nás zvätša
čo *u* (§. 35, pozn. 3).

Druhá časť.

Nauka o tvaroch.

§. 103. Dľa pôvodu svojého tvary slov sú vôbec dvojnásobné: prvotné a podružné.

Jedny z nich totižto vznikly spojením buď prípon odvodzovacích a ohýbacích s koreňami a pňami buď dvú lebo i viacej pňov vospolok, iné naopak záležia v čistých koreňoch. Ony sa preto podružnými a tyto prvotnými menujú.

Prvotných slov bolo kedysi v našom a v podobných jemu jazykoch veľmi málo. Behom času ich ovšem pribýlo (§. 17), ale i teraz ešte značná väčšina slov našich je podružného tvaru.

Nauka o tvaroch slov zanaša sa teda hlavne odvodzovaním, skladaním a ohýbaním slov, vykladajúc spôsoby, ktorými sa vôbec korene v pne a pne na slova menia.

Prvé dva z tých spôsobov menujú sa v užšom smysle tvorením slov (§. 16). Dľa čého nauka o tvaroch slov ob-
sahuje v sebe dva hlavnie oddiely. Prvý z nich vykladá tvo-
renie slov odvodzovaním a skladaním, druhý ohýbanie slov.

§. 104. Majúc tvorenie slov inou príležitosťou osobite vyložiť, vezmeme ho tu len natoľko do úvahy, nakoľko by ináčej ohýbanie slov zostalo temným alebo ináč nedostatočným.

Pôvodne neliší sa odvodzovanie a ohýbanie slov od skladania ich: bo jako to, tak i ony záležia vlastne vo spojovaní dvú lebo i viacej živlov v jeden celok. V terajšej reči však

1) odvodzovaním menujeme tvorení pňov ohýbania schop-
ných dvojným spôsobom a síce spojovaním prípon odvodzo-

sa v doterajších mluvniciach našich zväša učí. Priponou nominativu bolo kedysi *s*, ktoré však vo slovančine, behom času zaniklo. Preto on často už tak vypadá jako peň (§. 17 a 104, 1).

Vokativ nemal v jazykoch indoeuropských nikdy osobitej prípony. Nedostatkom tým a slabšou samohláskou koncovou rozoznával sa prvotne v nich od pňa i od ostatných pádov. Dosti jasne vysvitá to ešte i teraz na pr. z vokativu ryb-o a podobných, kde *o* jest oslabená samohláska pňová *a* (§. 47), zachovaná v nominative jednotnom. Krome podstatných mien ženských len muzké majú u nás ešte vokativ, ale len jednotný a i ten už riedšej než u Čechov. Všade inde jest on už roveň nominativu.

Skloňovanie máme trojaké: menné, zájmenné a miešané čili zo dvoch predošlých složené. Preto sa toto i tak dobre nazýva.

Menné skloňovanie vládne podstatnými meny, osobnými zájmennými *ja*, *ty* a *sa*, základnými číslovkami, vyjmúc *jedon* i *dva*, a ponekuď ešte i prídavnými meny neurčitými. Zájmenné je v obyčaji u zájmen neurčitého tvaru a číslovek *jedon* i *dva*. Miešane sa konečne skloňujú prídavné mena určité s ostatnými im podobnými skloniteľnými čiastkami reči.

A) Ohebné čiastky reči.

1) Podstatné meno.

§. 109. Podstatné meno znamená skutočne i smyslene samostatné bytosti.

Skutočne samostatné bytosti sú všetky ty osoby a veci, o ktorých sa buď smysly svojimi (zrakom, sluchom atd.) buď rozumom a zjavením Božím presvedčujeme, že každá z nich skutočne a sama o sebe čili osobite jest, menovite: duchovia, živočuchovia, rastliny a neživé veci.

Duchovia, t. j. Boh, andel, diabli a duše, sú osoby živé a nadsmyselné.

u a *č m. e* chlapče, otče atd. Podobne sa rieka i kňaz-e od kňaz.

2) Starodávny, nominativu rovný akkusativ jedn. slýchať posiaľ vo výroku: ísť za muž, t. j. vydať sa.

3) *Plač* znie v gen. jednotnom *plač-u* v: pustiť sa do *plač-u* a inde.

4) Neosobné mena majú obyčajne čili tam, kde zosobnenia netreba, v lok. jedn. *i* a v nom. i akk. množnom *e* spoločne s neživotnými: na koni, kone, medvede, jelene atd. Tak i *kráľ* v kartách a čo meno sviatku znie *s e m. i* alebo *ovia* a *ov* v oboch posledných pádoch: dva kráľe, tri kráľe atd.

5) *Host*, *kôň* a *peniaz* prijímajú v gen. množnom radšej *i* než *ov*: *hosti*, *koní*, *peňazí* (§. 120).

§. 130. Od vzoru *meč* odchyľuje sa *deň* vo dvoch pádoch: v jedn. lokali a v akk. množnom. Onda s predložkou *v* v prislovke *vo-dne* má *e m. i* čili tak, jako keby peň jeho znel tvrdo, t. j. *den*. Inde naopak vypadá v páde tom pravidelne čili na *i*: v prvom dn-i, po druhom dn-i atd. V akk. množnom zase znie vždy *s i m. e*: dva dn-i, tri dn-i atd. Složené *týž-deň* drží sa zcela vzoru, vyjmúc to, že sa v ňom *e* a *d* vysúva: *týžň-a*, *-u* atd. (§. 30, 91 a 151).

2) Skloňovanie ženské.

§. 131. Skloňovanie to riadi sa nasledujúcimi štyrmi vzory: *ryba*, *duša*, *kost* a *dlaň*.

Vzor I: *ryba*

skloňuje sa takto:

Jednotné číslo.

Množné číslo.

N. ryb-a

ryb-y

V. ryb-o

ryb-y

A. ryb-u

ryb-y

G. ryb-y

ryb, čes. ryb.

D. ryb-e, čes. -ě

ryb-ám

L. ryb-e, čes. -ě

ryb-ách

I. ryb-ou.

ryb-ami, -ámi.

obú čísel naopak skloňujú sa dľa *chlap* a dľa obdoby vy-
padajúcich na *a*: sluha, pastucha a i. (§. 123, 3)

§. 142. Poznámky o pádoch:

1) Mena s hrdelnicami pred *o* v lokali jedn. ešte radšej majú u m. *e* než obdobné muzké neživotné (§. 124, 4): bru-
chu, mlieku, vojsku atd.

2) V dat. a lok. množnom *ám* a *ách* užíva i čeština meno-
vite po hrdelniciach, ktoré by sa pred *ích* rozlišovať mali tak
jako u muzkých (§. 125, 4): bráchách, mlékách, městečkách atd.

3) O kratšom instr. množnom i tu i u ostatných vzorov,
kde prichádza, platí vôbec poznámka 5 v §. 125.

V z o r II: *p o l e*.

§. 143. Skloňovanie vzoru toho líši sa od predošlého čo
do podstaty tak jako *muž* a *meč* od *chlap* a *dub* lebo *duša* od
ryba (§. 127 a 134), menovite v češtine: prehlasovaním *a* a
o v *e*, *u* v *i* a *ia* v *i*. Len v príslovke: o poledn-ách od po-
ledne drží sa podnes ešte neprehlásené *a*. U nás len nomi-
nativ, vok. a akk. jednotný vyniká prehláskou *e* z *o*: pole,
vrece atd. m. obecných poľo, vrecu (§. 44). Miesto *e* čili
vlastne *ě* v lok. jednotnom a m. *y* v instr. množnom, vlastných
pňom tyrdým, prichádza tu *i* i v češtine i v slovenčine. Dľa
toho znie skloňovanie vzoru takto:

Jednotné číslo.	čes.	Množné číslo.	čes.
N. V. A. pol- <i>e</i> ,	pol- <i>e</i>	pol- <i>a</i> , - <i>ia</i>	pol- <i>e</i>
G. pol- <i>a</i>	pol- <i>e</i>	pol- <i>í</i>	pol- <i>í</i>
D. pol- <i>u</i>	pol- <i>i</i>	pol- <i>iam</i>	pol- <i>ím</i>
L. pol- <i>i</i>	pol- <i>i</i>	pol- <i>iach</i>	pol- <i>ích</i>
I. pol- <i>om</i> ,	pol- <i>em</i> .	pol- <i>i</i> , - <i>mí</i> , - <i>ami</i>	pol- <i>i</i> , - <i>emí</i> .

Vzoru toho sa držia kromé vychádzajúcich na *šte* m. a v
ska: ohni-šte, -sko; strni-šte, -sko a iné, na *ce*: líce, ovoce,
plece, slnce, srdce, vajce, vrece, drieve, pierce a podobné s
množným plúca, len asi nasledujúce: more, oje s čes. hoře (ža-
lost), Labe, lože (postel') a v jedn. čísle i nebe, slov. nebo.

vracujem, od-sudzujem a podobné sú nedokonané; po-vy-nášam, po-s-vážam, po-na-vcujem a po-od-sudzujem na-opak dokonané.

§. 285. Všetky predložky, ktoré teraz buď v spoluhlás-kach samých záležia, jako: *k, s, v, z* a *vz*, buď spoluhlás-kami sa končia, jako: *bez, od, roz, pod* a iné, staly sa taký-mi zaniknutím koncového *z* a síce len tam, kde tým nevzni-kajú skupeniny spoluhlások naskrze nevysloviteľné abo nená-videné. Všade inde oživa v nich *z* u nás a Rusov čo *o*, u Čechov čo *a* (§. 230, 2) a v *k* osobitne pred pernicami i čo *u*, na pr. *ku* prospechu, so strachom, so-brat, odo-hnať, rozo-staviť, podo-zrelý atd. m. *k* prospechu, *s* strachom, *s*-brat atd

II) Príslovky.

§. 286. Príslovky sú čiastice, ktorými priestor, čas, spô-sob a príčinu určitejšej označujeme nežli sa to pády čistými abo s predložkami a menením sloves dľa času i spôsobu stať môže (§. 280).

Ony sa preto pridávajú buď ku slovesám buď ku prídav-ným menám a napokon i k iným príslovkám, na pr. žiak včera veľmi pekne písal, učiteľ ho preto vo škole i inde veľmi po-riadnym menoval.

§. 287. Dľa významu delíme príslovky vôbec na táza-cie a odpovedné, osobite zase na priestorné, ča-sové, spôsobové a príčinné; dľa pôvodu konečne na prvotné a odvedené.

Prvotných príslovek i spojok je vôbec veľmi málo. Za také pokladáť možno na pr. *a, i, ba, bo, ne, ni, či, -li* a málo iných temného pôvodu. Ostatnie sú buď pády buď slovesné tvary viac abo menej zmeravelé.

§. 288. Čistých pádov podstatných mien málo, s pred-ložkami spojených naopak veľmi mnoho potrebujeme príslo-večne, menovite:

§. 294. Prvotných spojiek, jako: *a*, *i*, *či*, *-li* a *bo*, je vôbec veľmi málo. Z odvedených mnohé sú doprosta i príslovky spolu a čo také tiež buď pády buď slovesné tvary viac ako menej zakrnelé a zmeravelé. Tak na pr. *vš-ak* je složenina z *veš* (§. 195) a *jak* m. *jak-o* a čo taká rovná sa prvotným významom svojím príslovke *všeli-jak* alebo *všeli-jako* a terajším spojke *veď* (§. 272).

Jako ta tak i ostatnie odvedené spojky nabudú dostatočného svetla eprva zo skladby, kam i rozdelenie ich dľa významu na sriaditeľné a podriaditeľné vlastne náleží.

IV) Citoslova.

§. 295. Citoslova sú čiastice, ktorými buď rozličné city, jako: radosť, žalosť, podivenie a iné, dávame na javo buď zvuky v prírode slyšiteľné napodobujeme, na pr. *ach*, *ó*, *hej*, *hoj*, *hahaha*, *paf*, *puf*, *pst*. Ty a podobné do mluvnice vlastne ani nepatria preto, že sa im podobnými škrekky i nemá tvar ozýva (§. 13).

Ostatnie v mluvniciach tiež citoslovami nazývané objavy rozličných citov naopak sú buď úplné buď viac alebo menej zakrnelé vety, vkladané medzi články iných, prečo sa s onými spolu dobre menujú i medzislovcami a v skladbe, kde dotčená povaha ich jasnejšou sa objaví, vstávkami.